

בכורות לב

משה שווערד

1. תוספות זכחים דף עה/ב

הפדו לי בכור בעל מום - פירש בקונטרס שיצא לחולין ליגזז וליעבד וקשה דאפילו בהך פדיון לא נפיק מידי דהוה אשאר פסולי המוקדשים [1] וי"ל דמיירי בככור בעל מום מעיקרו [2] אי נמי הוה נפיק לחולין טפי משאר פסולי המוקדשין משום דבשאר פסולי המוקדשין יש בדמיהן צורך גבוה משא"כ בדמי בכור ומעשר:

2. ספר איזהו מקומן

איכא למיפרך מה לחרמים שכן חלים על

הכל:

פירושי המפרשים:

רש"י בפירוש קמא פירש שחלין גם על

הקדשים. וכן פירש רגמ"ה.

עוד פירש רש"י שכן חלין על כל העדר,

משא"כ מעשר שחל רק על העשירי.

הרש"ש פירש שכן חלין אפילו על עבדים

ושפחות ומטלטלין, משא"כ מעשר אינו אלא

בבקר ובצאן. ובחיי הגריזו תמה על רש"י

אמאי לא פירש כן. שוב ראיתי שהתו"ח

בשטמ"ק הקשה על פירש"י דהאיכא מ"ד

שחרמים לא חלין על קדשים, ולכן פירש הוא

שכן חלין על מטלטלין קרקעות ובעלי חיים.

3. ספר איזהו מקומן

לא יגאל דכתב רחמנא במעשר למה לי

לאפנויי - הח"נ תמה אמאי לא פריך

הגמ' הניחא למ"ד מופנה מצד אחד למדין

ואין משיבין, אלא למ"ד משיבין מאי איכא

למימר.

וראה מש"כ שטמ"ק השלם בשם תו"ח

בישוב קושיא זו. וע"ע יד דוד.

4. רמב"ם יד החזקה הלכות בכורות פרק ו

(ה) מעשר בהמה אסור למוכרו כשהוא תמים שנאמר בו לא יגאל מפי השמועה למדו שזה שנאמר לא יגאל אף איסור מכירה במשמע שאין נגאל ואינו נמכר כלל ויראה לי שהמוכר מעשר לא עשה כלום ולא קנה לוקח ולפיכך אינו לוקח כמוכר חרמי כהנים שלא קנה לוקח וכמוכר יפת תואר כמו שיתבאר במקומו:

5. לחם משנה על הלכות בכורות פרק ו

מעשר בהמה וכו' ויראה שהמוכר מעשר לא עשה כלום וכו' ולפיכך אינו לוקח כמוכר חרמי כהנים וכו'. קשה דבפ"ק דתמורה אמר רבא מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני מידי והאי דלקי משום דעבר על מימרא דרחמנא וא"כ משמע בהדיא שם לרבא דאע"ג דלא קנה לוקח מ"מ לוקח משום דעבר על מימרא דרחמנא וכ"נ עוד שם מההיא סוגיא

שהקשה שם לאביי מחרמים דאמר לא יגאל וממעשר בהמה ג"כ דאמר לא יגאל לאביי דאמר אי עביד מהני ואי לא לא היה לוקה על מכירת חרמים ועל מכירת מעשר אדרבה לרבא תקשי אמאי לא לקי כדהקשו שם מאונס שגירש אם ישראל הוא מחזיר ואינו לוקה לרבא דאמר דאע"ג דלא מהני לקי ללישנא קמא דגמרא כמבואר שם א"כ מוכח בהדיא דלרבא לקי וכ"כ התוס' ז"ל שם כששאלו בגמ' בסוף הסוגיא אביי ורבא במאי פליגי הקשו שם וקשיא לרבינו ברוך אמאי לא קאמר דפליגי בהכי כגון אם פדה בכור או מעשר או חרמין לא מהני לכ"ע כדמפרש סוגיא דלאביי לא לקי כיון דלא מהני דהכי אמר אביי לעיל דהיכא דלא מהני לא לקי ולרבא לקי משום דעבר אמימרא דרחמנא וצ"ע ע"כ. ולתרץ קושיא זו נ"ל לומר דאע"ג דבכולי גמ' אביי ורבא הלכה כרבא הכא פסק רבינו ז"ל כאביי משום דאמרו שם בסוף הסוגיא אלא כי קא מיפליגי אביי ורבא בשינוי קונה ופירש"י ז"ל בחד לישנא בשינוי קונה כגון גזל עצים ועשאן כלים צמר ועשאן בגדים דלאביי קני ואינו משלם אלא עצים וכו' ולרבא לא קנה ומשלם הבגדים וכלים וכו' וכיון דקי"ל דשינוי קונה וכסתם מתני' דהגוזל עצים ועשאן כלים וכו' משלם כשעת הגזילה לא קי"ל כרבא. זה נ"ל טעמו של רבינו ז"ל והוא נכון במה שנראה שפסק כאן כאביי אבל מ"מ נתקשו אצלי דברי ה"ה ז"ל בפ"א מהל' גזילה שכתב גבי חומד עבדו וכו' שכתב שרבינו ז"ל סובר שמקחו קיים אע"פ שעובר בלאו ואע"ג דאמר רבא בתמורה כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני וכו' הוי כעין גוזל צמר ועשה ממנו בגדים וכו' משמע מדברי ה"ה ז"ל שדעת רבינו ז"ל לפסוק כרבא ואית ליה לרבא שינוי קונה. ומ"ש שם דפליגי בשינוי קונה סובר דהיינו דפליגי בתירוץ דמתרצין וכדפירש שם רש"י ז"ל באידך לישנא יע"ש ולפי אותם הדברים שכתב ה"ה ז"ל אין מקום למה שכתב רבינו ז"ל כאן וצ"ע:

6. ספר יד בנימין

והנה לענין "חרמים" מוכח מסוגיין דלא לקי דאמר דלא יגאל דחרמים לא צריך קרא כו' (ופרש"י ותוס' דלא ימכר גרסי') ואם נאמר דלוקה הרי צריך קרא ללאו ולמלקות, אע"כ דלא שייך מלקות וכנ"ל.

ולענין מעש"צ מצוה יסוד הנ"ל מהא דצעי' לומר צפ"ק דצ"ק דף י"ג דמודה ריה"ג צמעשר צהמה דלאו ממון צעלים הוא מדאמרה תורה דאינו נמכר, ומוכח דמה דאמרה תורה דאינו נמכר אין זה צתורת "לאו", אלא דגילתה תורה דלאו ממון צעלים. ולזה כוון הר"מ ז"ל שמדמה מעשר צהמה לחרמים, דכמו צחרמים אינו לוקה ומשום דמה דאינו נמכר אין זה צתורת לאו אלא משום שאין לו כח למכרו ה"ג צמעש"צ וממילא לא לא לקי עכ"ד. ועי' עוד צזה צחז"א סי' כ"ב.

שם בגמ' רצא אמר לא יגאל דחרמים לא צריך וכו'. הרמב"ם ז"ל צפ"ו מהל' צכורות הל' ה' כתב "ויראה לי שהמוכר מעשר לא עשה כלום ולא קנה לוקח, ולפיכך אינו לוקה כמוכר חרמי כהנים שלא קנה לוקח" עכ"ל. ועי' לח"מ שם שהקשה לרבא דס"ל פ"ק דתמורה דאי עביד לא מהני ואפ"ה לקי משום דעבר אמימרי' דרחמנא א"כ ה"ג צמכירת חרמים ומעש"צ לילקי.

ובשם אחרון"ר שליט"א ראיתי כתוב צזה, דנראה דמה דלא חייל המכירה צחרמים וצמעש"צ היינו משום דגילתה תורה דאין לו "כח" למכרו, וכל כה"ג לא שייך לומר שילקה, וכל מה שאמר רצא צעלמא דלוקה אף דלא חייל, זהו צמקום שהלאו מעכצ החלות, אצל צכה"ג שגילתה תורה שאין צכותו למכרו לא שייך שילקה.

7. שו"ת רע"א - קמא - סימן קכט

ובדברי ראש הפוסקים רבינו המיימוני ז"ל ראיתי מבוכה רבה בפסק הלכה זו, דבריש פ"ג דמלוה מוכח להדיא דפסק כרבא וכמ"ש הכ"מ שם, ואילו בחמישי לשישי מבכורות פסק דהמוכר מעשר בהמה כיון דלא הועילו מעשיו לא לקי, והיינו כאביי דלא אמרינן דלקי משום דעבר על מימרא דרחמנא, [ובספר לחם משנה שם הקשה עליו, למה פסק כאביי נגד הכלל דהלכתא כרבא לגבי אביי, ועוד דמדברי ה"ה ריש הל' גזילה משמע דס"ל בדעת רמב"ם דהלכה כרבא, עיי"ש, ודידי קשה יותר מדידיה, דאני מקשה מדברי עצמו בהל' מלוה דפסק כרבא] גם בהלכות עבודת יה"כ פסק הרמב"ם מערבין לקרנות, והיינו דלא כרבא

דס"ל אין מערבין לקרנות, [וכבר הקשה כן בתשו' שער אפרים סי' ס"ז] גם בספר החינוך להרא"ה כתב דאם מכר לצמיתות שניהם לוקין, ודבריו נראים מוקשים, דכיון דלא הועילו מעשיהם ויוצא ביובל לא ללקי, דומה למוכר מעשר בהמה [וכבר עמד בזה במלמ"ל ר"פ י"א מהל' שמיטה]:

ואולם למה שהעליתי דהוי ספיקא דדינא אי הלכה כאבני או כרבא. עולים פסקי הרמב"ם והחינוך כהוגן, דבהל' מלוה פסק צריך להחזיר המשכון דדלמא הלכה כרבא דלא מהני, ולא קני משכון, ומחמת ספק קיימא המשכון בחזקת מרא קמא, ובהלכות בכורות פסק דלא לקי דלמא הלכה כאבני, דהיכי דלא מהני לא לקי ואין מלקין מספק... מש"ה לא לקי, דדלמא הלכה כאבני דלא לקי היכי דלא מהני...

8. ספר איזהו מקומן

**בש"א לא ימנה ישראל עם הכהן לבכור
וב"ה מתירין ואפי' עובד כוכבים:**

הערות:

א תוס' כאן וכן לעיל לא: (ד"ה מגלישו) פסקו כב"ה דמתני' דהכי סבר ר' עקיבא בברייתא. וכן פסקו הרמב"ן בהלכותיו, והרא"ש (סי' ז'), וכן פסק הרמב"ם (בכורות ג. ג.).

ב הנה שיטת הרמב"ם דאף בכור בעל מום מצותו מן התורה לאכול בתוך שנתו [עי' בדברינו במתני' לעיל כו: ד"ה הבכור נאכל, אות ב'], וצ"ע איך מותר ליתנו לעכור"ם דשמא יאכלנו לאחר שנתו, ועוד דעיקר מצות האכילה איך מתקיימת על ידי אכילת נוכרי - עי' מקדש דוד (קדשים יד. ה.) שמחדש שאין מצות אכילה בבכור בעל מום, רק מצוה שישחטנו תוך שנתו שיהא ראוי לאכילה. וכן נקט באבני נזר (י"ד סי' ז'), ובחי' הגרי"ז

9. ספר מקדש דוד - קדשים - סימן יד

ה) ובכור בע"מ נאכל בתוך שנתו כמו תם ובבכורות (כ"ו ע"ב) מפקין לה מקרא ואם לא אכלו בתוך שנתו עובר עליו בבל תאחר כדאמרינן בר"ה (ז'). והנה יש לעיין ע"ז דמשמע שיש מצות אכילה על בכור בע"מ וצריך לאוכלו דוקא בתוך שנתו וקשה הא אמרינן דבכור בע"מ מאכילין אותו אפילו לעכור"ם ואיך מקים מצות אכילה ואין לומר דהמצוה היא רק שיאכל הבשר בתוך שנתו ואכילת עכו"ם חשיבא ג"כ אכילה דהא אף לכלבים מותר להאכילן דאף אכילת כלבים חשיבא אכילה כדאשכחן גבי מחשבת פיגול דכתיב אם האכל יאכל ואמרינן זבחים (ל"א). דאם חישב שיאכלוהו כלבים הוי פיגול דאכילת כלבים חשיבא אכילה דכתיב ואת איזבל יאכלו הכלבים דהתם כתיב אם האכל יאכל אף אכילת כלבים במשמע אבל הכא מפקין מלפני ה' אלקיך תאכלנו שנה בשנה ודאי אין אכילת עכו"ם וכלבים במשמע] וע"כ נראה לומר דמצות אכילה ליכא כלל בבכור בע"מ ורק מצוה שישחטנו בתוך שנתו שיהא ראוי לאכילה וע"ז איכא בל תאחר בכור בע"מ מחיים בקדושתיה קאי דאסור בגיזה ועבודה וממון גבוה הוא אבל משנשחט פקעה מיניה קדושתיה לגמרי כמ"ש תוס' ב"ק (י"ב ע"ב) ד"ה ואם ודייקו מזה דבכור בע"מ מאכילין אותו אפילו לעכור"ם ולכן נראה דזה דבכור בע"מ איכא בל תאחר הוא רק שישחט בתוך שנתו אבל כיון שנשחט דפקעה קדושתיה מיניה לא שייך בו תו בל תאחר ואף דלכאורה הוא דוחק דהא קרא לפני ה' אלקיך תאכלנו שנה בשנה כתיב ומשמע דעל אכילה קאי שיהא בתוך שנתו אך נראה ראיה לזה ממ"ש רש"י ז"ל ותוס' בכורות (כ"ה ע"א) על הא דאמרינן שם בנולד בו מום לאחר שנתו דמפני השב אבידה לבעלים אמרו רשאי לקימו ל' יום וכתבו רש"י ז"ל ותוס' דאם ישחטנו מיד יסרה הבשר ומשמע דאם לא היה נסרה הבשר היה יכול לשוחטו בתוך שנתו ולהשהות הבשר אח"כ ע"ש ומוכח דרק אשחטה קפדינן דתהיה בתוך שנתו:

10. ספר חידושי מרן הגרא"ג זאקס

וב"ה מתירין ואפי' לעובר כוכבים. שו"ע יו"ד
(סי' ש"ו ס"ה), הזכור בזמן הזה ישנהו עד שיפול
בו מוס, ושוחטו וכו' ומאכלו אפילו לגוי. וזהגהת
הרמ"א: או לכלבים. וקשה טובא, הא לקמן (סעי' ו')
פסק דחינו נמכר באיטליו וכו', והא אין לך בזיון גדול
מלידתן לכלבים. ועיי"ש בש"ך"י (ס"ק ו'), ומלשון הרמ"א
"או לכלבים" לא משמע כן, אלא דמוחר בכל האופנים
לכלבים, ונע"ג.

ואפשר שיש מקום לומר, כיון דזכור איכא מנות עשה
לאכול "שנה בשנה" ואפילו בצעל מוס, כמבואר בר"מ
הל' זכורות (פ"א הל' ח'), וז"ל: הזכור נאכל בתוך שנתו
בין תמים בין צעל מוס שנאמר (דברים טו:כ) "לפני ה'
אלהיך תאכלנו שנה בשנה" וכו', עכ"ל. ואם נימא
דהמנוה הוא דוקא לאכול ולא רק לשחוט, מצינן למימר
דגם באכילת ישראל ועכו"ם או לכלבים מתקיים המנוה
עשה של "תאכלנו שנה בשנה". [והביאור של "תאכלנו
שנה בשנה", היינו שלא יהיה בעולם, היינו שיהיה נאכל
מהעולם.] ויש לעיין אם בשריפה ג"כ מקיים המנוה
עשה של "תאכלנו שנה בשנה", ונ"ע.]

ולפ"ז יש לומר דדוקא לכלבים מותר - אע"ג דזיון
הוא, משום דמתקיים באכילת הכלבים הדין של
"תאכלנו שנה בשנה", אבל למכור באיטליו דלא
מתקיים שום מנוה, זה אסור משום זיון קדשים,
ודו"ק היטב.

11. ספר איזהו מקומן

בכור אין נמנין עליו אלא חבורה שכולה
כהנים דברי ב"ש וב"ה אומרים
אפילו זרים ר"ע מתיר אפילו עכו"ם - חי'
הגרי"ז תמה כיון דלתנא קמא שרו ב"ה
לזרים, מנא לן לאסור לנוכרים, הרי איסורם
בקדשים הוא רק משום 'ערל' וכיון שמותר
הכא לטמא נראה דגם איסור ערל לא יהא בו.
ועי' מנחת אברהם (עמ' קכ"א).

12. דף על הדף בכורות דף לב עמוד ב

בגמ': וב"ה אומרים אפילו זרים וכו'. הגרי"ז מבריסק זצ"ל הקשה. דצ"ע מנ"ל איסור לעכו"ם. ע"כ האיסור לעכו"ם בקדשים הוא רק משום ערל, לבד בפסח דאיכא בו איסור תושב ושכיר. וא"כ הכא מאחר דמותר לטמא, נראה דגם איסור ערל לא יהיה בו, מאחר שאין בו כל האיסורין כמו קדשים. וצ"ע מאי איסור לזרים (לעכו"ם) הוה עכ"ק הגרי"ז.

וכתב בחידושי בתרא (אות תקטז): ודילמא י"ל. דדרש ב"ה מכפל הלשון "לך" כדכתיב בפרשת קרח יח, יח "ובשרם יהיה לך כחזה התנופה וכשוק הימין לך יהיה". וסובר שאין לדורשו כב"ש דיהיה רק לכהן, מדלא כתיב כבפסוק י"ט "כל תרומת הקדשים וכו' נתתי לך ולבניך ולבנתיך אתך". אלא "לך" לבד כתיב. ע"כ בא לדרוש רק "לך ולא לעכו"ם" עכ"ד ודפח"ח.

13. ספר יד בנימין

שם בגמ'. מ"ט דב"ש, דכתיב וזכרם יהי לך [כחזה התנופה ושוק הימין] מה התם כהנים אין וכו'. יעוי' רי"ט אלגזי צקוגיין. ותמה צמורע"ק דזכור צע"מ נמי לא יהא נאכל אלא לז' ימים ולילה א' מהאי היקשא דחזה ושוק כו'. ויעוי' תפארת ירושלים ש"כ ליישב דקציעת זמן לאכילה שיהא אח"כ נותר אפשר שלא נקבע כי אם ע"י זריקה דהיכא דהיתר אכילתו צ"ע ע"י זריקה וצ"ל זריקה אסור באכילה אזי אמרה תורה דזריקה אינו מתיר אלא לזמן, אבל היכא דמותר בלא"ה לא אשכחן דיש זמן לאכילתו כו' וא"כ תו לא מצי למילפי זכור צע"מ מחזה ושוק לענין זה כיון דהיתר אכילתן אינו דומה זל"ז ויעוי' ש.

14. ספר איזהו מקומן

מ"ט דב"ש דכתיב ובשרם יהיה לך וגו' מה התם כהנים אין ישראל לא אף הכא:
זמן אכילת הבכור לב"ש, ודין כהנת החוזרת לבית אביה:
תוס' רעק"א במשניות הקשה כיון דלב"ש מקשינן בכור בעל מום לחזה ושוק, יהא בשרו נאכל רק לשני ימים ולילה כחזה ושוק כדילפינן בכור תם לענין זה. (וכמו כן הקשה לב"ה הגם שמתירים לזרים מחמת היקש לצבי ואיל, מ"מ לענין זמן האכילה לא שייך למילף מצבי ואיל, וא"כ יהא נאכל לשני ימים ולילה כחזה ושוק.
ולכאורה יש לישב דהגבלת זמן האכילה קים

לחז"ל דשייכא רק באכילת קרבנות דמתקיים בהו "ואכלו אותם אשר כופר בהם" ולא בבעל מום שאין שום כפרה באכילתו.